

Lapsiperheen isot hankintakynnykset matalammiksi

Suurimmat hankinnat ovat asunto ja auto

Keskustelussa perheen ja työn yhteensovittamisesta ja miesten perhevapaiden käytöstä näkee usein ihmeteltävän, miksi pienten lasten isät tekevät paljon ylitöitä. Väestön ja työvoiman uusiutumiseen tarvittaisiin syntyvyyden kasvua, mutta epäselvyyttä on perhepoliittisten tukien vaikuttavuudesta. Ihmekö tuo, jos lapsiluvun kasvun vaatimien lisätilojen hankintakustannukset ja niiden ansaitsemiseen tarvittava työaika, lapsiluvun kasvaessa pitenevä pienten lasten vaihe ja lasten hoitoon sitoutuva työpanos jätetään huomiotta.

Tällä laskuharjoituksella pyritään kuvaamaan tavallisen lapsiperheen kahden suurimman hankinnan kustannusten suuruusluokkien vaikutusta lapsiperheen yhteenlasketun työtulon ja samalla työajan tarpeen kasvuun, kun

1. perhettä perustetaan ja lapsiluku kasvaa kahteen (= perustamiskynnyks) ja
2. lapsiluku kasvaa kolmeen ja yli ja tarvitaan lisää tilaa (= 3+ kasvukynnyks).

Nämä perus- ja lisähankinnat aiheuttavat selvät pitkäkestoiset menoportaavat kotitaloudelle maksutavasta riippumatta (vuokra, pankkilaina, työsuhde-etu, osamaksu jne.). Hintoihin sisältyvät välilliset veromäärät kasvavat vastaavasti. Menojen kasvaessa veroprogressiosta seuraava tuloverotuksen kiristyminen on tässä yksinkertaisuuden vuoksi jätetty pois. Luvut antavat varmaan jo tällaisinakin ajattelemisen aihetta lapsiluvun taloudellisten kasvukynnysten suuruusluokista suhteessa esimerkiksi perhetukiin ja niiden muutoksiin.

Välillisten verojen ja tuloveron yhteismäärä suurentaa hankintakynnystä liikaa

"Tupakkiaskin kanteen" tehdyistä karkeasti yksinkertaistetuista laskelmista saa usein paremman kuvan suuruusluokista ja suhteista, kuin yksityiskohtaisista ja tarkoista laskelmista, joten ne puolustavat puutteistaan huolimatta usein paikkaansa. Tästäkin aiheesta "oikean" laskelman tekeminen on työlästä, ellei mahdotonta. Kovin lapsiluvun kasvukynnyks näyttäisi olevan välillä 3-5 lasta aborttitilastojen perusteella, joten tässä laskelmassa arvioidaan väliä kahdesta lapsesta kuuteen.

Kohtuuhintaisia suuria vuokra-asuntoja on vähän, joten investoinnit lisätiloihin ovat useimmille väistämättömiä lapsiluvun kasvaessa. Kun 80% henkilökuljetuskilometreistä (1999) ajetaan Suomessa jo henkilöautolla, ja käytännössä kaikilla vähintään viisihenkisillä talouksilla (1999) on käytettävissään henkilöauto, on henkilöauto otettu mukaan osaksi lapsiperheiden normaalia elämää - vapaus liikkumiseen kuuluu kansalaisen perusoikeuksiin.

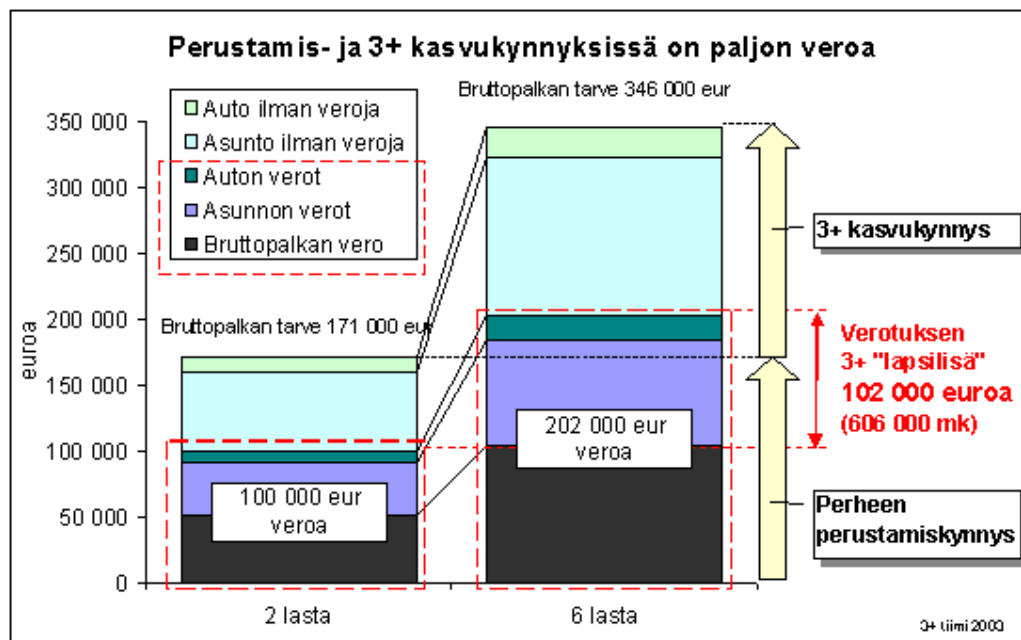
Myös kotitalouskoneiden tarve ja laatuvaatimukset kasvavat kotitalouden koon kasvaessa, mutta kahden suurimman hankinnan hintaluokkiin nähden niiden merkitys on vähäisempi ja ne on jätetty selvyiden vuoksi pois. Pois on jätetty myös kaikki käyttö- ja hoitomenot, jotka kasvavat perhekoon kasvaessa. Muutenkin on pyritty laskemaan mieluummin suurin piirtein oikein, kuin tarkasti väärin.

Kuva 1. Laskuharjoitus suurten hankintojen aiheuttamista kasvukynnyksistä. Hankintahinnat sisältävät suuren määrän veroa, samoin niiden maksamiseen tarvittava bruttopalkka. Vähentämällä verotuksen "lapsilisää" verotus saadaan neutraaliksi lapsiluvun kasvulle ja taloudellinen kynnyks lapsiluvun kasvulle pienemmäksi.

Hankinta, euroa	Vero%	2 lasta, eur	6 lasta, eur	"lapsilisä", eur	"lapsilisä", mk
Asunto	40 %	100 000	200 000	100 000	595 000
Auto	43 %	20 000	42 000	22 000	131 000
Yhteensä		120 000	242 000	122 000	725 000
Palkkatarve hankintoihin	30 %	171 000	346 000	175 000	1 041 000
Hankinnan sisältämä vero					
Asunnossa veroa (1)		40 000	80 000	40 000	238 000
Autossa veroa (2)		8 600	18 060	9 460	56 000
Yhteensä		48 600	98 060	49 460	294 000
Palkassa veroa		51 000	104 000	53 000	315 000
Veroa yhteensä, euroa		100 000	202 000	102 000	606 000

Veroprosenttien lähteet: (1) Helsingin Sanomat (2) Autoalan Tiedotuskeskus

Kuva 2. Kuvan 1 lukujen tolpeista näkee, että lapsiluvun kasvu kahdesta kuuteen aiheuttaa samaa suuruusluokkaa olevan menokynnyksen, kuin perhettä perustettaessa. Vihreät osat kuvaavat autoa, siniset asuntoa ja mustat osat tuloveroa. Käytännössä 3+ kasvukynnyksen verotuksen "lapsilisä" jää pääosin saamatta lapsiperheiden maksukykyyn nähden liian korkeiden hintojen takia. 3+ kasvukynnys ja verotuksen 3+ "lapsilisä" toimivat siten lähinnä lapsiluvun kasvun esteenä tai elintason laskijana.

Oletetaan, että "jossain Suomen asutuskeskuksessa" kaksilapsinen perhe saa asunnon 100 000 eurolla ja auton 20 000 eurolla ja vastaavasti kuusilapsinen perhe saa talon 200 000 eurolla ja tila-auton tai pikkubussin 42 000 eurolla. Asunnon vero-osuus on Helsingin Sanomissa julkaistun selvityksen mukaan 40-44%, auton vero-osuus Autoalan Tiedotuskeskuksen mukaan bensiinikäyttöisissä autoissa 43,4% ja dieselissä 44,2% vuoden 2003 veroalennuksen jälkeen. Veroprosentit on pyöristetty tarkastelun helpottamiseksi. Molemmilla lapsiluvuilla lähdetään tasapuolisuuden

vuoksi uusien asuntojen ja autojen hinnoista (kuvat 1 ja 2).

Näillä lähtökohdilla kaksilapsisen perheen on 120 000 euron hankintoihin ansaittava bruttona 171 000 euroa (noin miljoona markkaa), josta veroihin menee yhteensä 100 000 euroa. Vastaavasti kuusilapsinen perhe joutuu 242 000 euron hankintoihin ansaitsemaan 346 000 euroa (yli kaksi miljoonaa markkaa), josta veroihin menee yhteensä 202 000 euroa. Kuusilapsisen perheen palkkatulotarpeen "lapsilisä" neljästä lisälapsesta on siis 175 000 euroa (yli miljoona markkaa) ja verojen 102 000 euroa (yli 600 000 markkaa). Kuusilapsiselta perheeltä vaaditaan siis enemmän veroa, kuin kaksilapsinen perhe tarvitsee bruttotuloja hankintoihinsa.

Perheen maksukyky vähenee, kun kustannusrasitus ja verovaatimus kasvavat

Verrataan sitten hankintojen maksuaikojen suuruusluokkia samantuloisilla, eri kokoisilla talouksilla. Kaksilapsisissa perheissä yleensä molemmat vanhemmat käyvät töissä ja kuusilapsisissa lapset yleensä hoidetaan kotona, joten samantuloisuuteen pääsemiseksi on ajateltava esimerkiksi, että kaksilapsisessa perheessä kahdella on 1 800 euroa/kk (10 700 mk/kk) ja kuusilapsisessa yhdellä on 3 600 euroa/kk (21 400 mk/kk) tulot. 3 600 euron kuukausituloilla tulonsaajajoukko tosin karsiutuu alle 10%:iin.

Hankintojen maksamiseen menee suoraan jakamalla kaksilapsisen perheen neljän vuoden ja kuusilapsisen perheen kahdeksan vuoden kaikki bruttotulot näillä lähtökohdilla. Pelkästään veroprogressio huomioon ottamalla yhden tulonsaajan kuusilapsisen perheen laskennallinen aika pitenee, koska palkasta jää vähemmän käteen. Tällaiset maksuaikaerot saattavat vähentää perheiden halukkuutta toteuttaa kahta suurempia lapsilukutoiveita.

Kuva 3. Kun isojen lapsiperheiden kantokyky ja yhteiskunnan perheiltä saama kokonaistyöpanos otetaan huomioon, on perusteltua kysyä ovatko kuvissa 1 ja 2 näkyvät kahden lapsen normin päälle vaaditut verotuksen "lapsilisät" kohtuullisia ja mikä vaikutus niillä on syntyvyyteen. Suurissa lapsiperheissä ei ole sellaista vapaata kapasiteettia, jota pitäisi "kannustaa" verotuksella töihin.

Perheen koko	Tällä hetkellä Tyypillinen tulojen määrä Lapsikulut, taloustyöt Isot hankinnat	Vuonna 2030 Bruttovaikutus työvoimaan (kun nykyiset aikuiset ovat eläkkeellä)
2 aikuista ei lapsia	2 palkkatulot ei lapsikuluja, 2 hengen taloustyöt asunto 2 hengelle, mahdollisesti auto	0 henkeä
2 aikuista 2 lasta	2 palkkatulot 2 lapsikulut, 4 hengen taloustyöt asunto 4 hengelle, 5 paikkainen auto	2 henkeä
2 aikuista 6 lasta	1 palkkatulot 6 lapsikulut, 8 hengen taloustyöt asunto 8 hengelle, 9 paikkainen auto	6 henkeä

Verotukseen tarvitaan vähennyksiä, jotta lasten saanti ei lisää perheen verokuormaa

Harvalla tavallista suurempaa perhettä toivovalla on käytännössä varaa uuteen asuntoon ja autoon esitetyillä hinnoilla. Miksi näin ei voisi olla samalla prosenttiosuudella kuin muillakin perheillä, kun lapsia kerran tarvitaan lisää maamme tulevaisuutta ajatellen? Ei ole silloin tarkoituksenmukaista, että perheen veromäärä kasvaa lasten tilantarpeen kasvun takia.

Jos syntyvyyden kasvun esteitä halutaan vähentää ja madaltaa lapsiluvun kasvukynnyksiä niin joko hintoja tai perheen maksukykyä tai molempia on tarpeen korjata verovähennyksillä, koska valtaosa kasvukynnyksestä on veroa. Suoria perhetukia tuskin voidaan nostaa tasoitukseen tarvittavia määriä. Jakamalla hankintojen arvoja lapsiluvuilla on helppo nähdä, että perheet ja lapset eivät rikastuisi henkeä kohti laskettuna, vaikka verotusta vähennetään. Vähennykset voisi rinnastaa työpaikkoja luoville yrityksille annettaviin helpotuksiin. Nyt on vain kysymys väestön uusiutumisen ja varautumisen kansamme säilymiseen ja työntekijöiden riittävyteen tulevaisuudessa. Lapset ovat kyllä rikkaus, mutta rahallisesti työnsä kautta vasta seuraaville sukupolville.

Lapsiperhevaiheessa oleville olisi näin ollen tarpeen kompensoida verovähennyksin vähintään "kahden lapsen normin" yli meneviä verokertymiä. Lapsikohtaiset vähennykset olisivat paras keino henkilöverotuksessa. Perheille valinnaista perheverotusta voisi harkita myös. Veromäärien tasaamisen lisäksi tulisi huolehtia, että lapsimäärän kasvusta johtuvien lisämenojen kattamiseen tarvittavien lisätulojen veroprosentti ei kasva. On täysin kohtuutonta, että veroprosentti on jopa kansainvälisesti huippukireä, jos perhe hoitaa "normia" suuremman lapsimäärän itse, kun ajatellaan lapsimäärän tulevaa työpanosta yhteiskunnalle.

Asumisen veromäärän kasvua lapsiluvun kasvaessa yli kahden lapsen voisi kompensoida muutenkin kuin asuntolainakoron - pankin rahoituspalkkion - verovähennysoikeudella. Kiinteistöverotuksen ja asumisen käyttömenojen verojen ja niiden kaavailtujen nostojen kompensoinnista tulisi huolehtia myös, koska ne tuntuvat erityisesti suurten lapsiperheiden isoissa asunnoissa ja kulutusmäärillä. Vuokra-asunnon tai työsuhdeauton kynnysvaikutus käytettävissä oleviin nettotuloihin on luultavasti samaa suuruusluokkaa kuin ostamalla hankittujen. Pitkällä aikajänteellä vuokralla asuminen on perheelle omistusasumista kalliimpaa.

Isojen perheautojen hankinnan ja käytettynä maahantuonnin verotus kaipaa uudelleen ajattelua. Sellaiset veroperusteet ovat liian yksioikoisia, joilla tavallisen viisipaikkaisen auton hinnalla saa maksettua vasta suurelle perheelle soveltuvan pikkubussin hinnan vero-osuuden. Diesilveron periminen auton painon lisäksi myös auton kantavuudesta johtaa isoille perheille kohtuuttoman suureen vuosittain toistuvaan lisäveroon lasten tilantarpeesta. Jos autoverotus siirretään jatkossa painoa ja ikää painottaen käyttömaksuihin, rankaistaan edelleen lapsiluvun kasvusta, koska auton hankintahinnasta ja perheen maksukykyä johtuen isojen lapsiperheiden isommat (tai useammat) autot ovat käytännössä tyypillisesti väistämättä keskimääräistä iäkkäämpiä

Yhteenveto

Vaikka lähtökohdista olisi eri mieltä, laskuharjoitus osoittanee, että julkishallinnolla on huomion arvoinen mahdollisuus ja tulevaisuudessa jyrkästi heikkenevän vanhushuoltosuhteen takia myös tarve alentaa lapsiluvun kasvukynnystä. Tämä olisi perusteltua toteuttaa *verosta tehtävin lapsikohtaisin vähennyksin*, jolloin vähennys automaattisesti kasvaisi lapsiluvun ja investointitarpeen kasvaessa. Näin voitaisiin lisätä vanhemmilta lapsille jäävää aikaa ja tehdä samalla eräänlainen investointivaraus kasvaviin sukupolviin.

Laskelmasta puuttuvat

- hankintaan liittyvät kertaverot, kuten varainsiirtoverot, leimaverot, tuloveroprogression vaikutus ym.
- käyttöön ja omistamiseen liittyvät verot, kuten kiinteistöverot, energiaverot, auton käyttömaksut, polttoaineverot ym., joiden kasvu kohdistuu rahallisesti erityisesti suuriin lapsiperheisiin, vaikka prosentuaalisesti verotus olisi sama kaikille
- lainojen tai muun rahoituksen korot ja kulut

Verolisiä arvioitaessa on syytä ottaa huomioon myös, että

- lapsiluvun kasvusta johtuvien lisäinvestointien suuruusluokka peittää alleen kaikki kasvusta johtuvat mahdolliset skaalaeduct kulutuksessa (jonka kasvun vaikutusta kompensoidaan lapsilisillä vain osittain)
- lisämaksut/-investoinnit johtuvat lapsimäärän kasvusta seuraavasta välttämättömästä tarpeesta, kyse ei ole yllätyksestä
- lapsimäärän kasvaessa pienten lasten vaihe perheessä pitenee ja nettotulot vähenevät mm. lasten päivähoitomenoista ja/tai kotihoidossa palkkamenetyksestä johtuen - jälkimmäisessä tapauksessa veroprogressio vähentää tarvittavista lisätuloista käteen jäävää osuutta
- kotitalouden verojen määrää ei pidä suurentaa, kun lasten kasvatukseen sitoutuvasta työstä johtuen sen veronmaksukyky vähenee - välillisten verojen määrä jo kasvaa kulutuksen ja käyttömenojen takia lapsiluvun kasvaessa
- mitä enemmän lapsia, sitä enemmän perheessä kasvaa tulevaa työvoimaa ja aktiiviväestöä, jota tarvitaan mm. eläkkeiden ja sosiaaliturvan rahoitus pohjan turvaamiseen. Nelilapsinen perhe tuottaa 35 vuoden keskimääräisillä työssäoloajoilla tulevaisuus painotteisesti 200 henkilötyövuotta, vaikka lapsia hoidettaisiin 10 vuotta kotona, jos vasta lapset jäävät lapsettomiksi (muuten enemmän). Vertailun vuoksi: nykyjärjestelystä eniten hyötyvä lapseton pari tuottaa 70 henkilötyövuotta. Ilman lapsiluvun kasvua Suomi ikääntyy EU:n ennätysvauhtia.
- mitä enemmän perheessä on lapsia, sitä todennäköisemmin lapset hoidetaan kotona, jolloin kunnan verovaroja säästyy vastaavan lisäpäivähoitotilan rakennus-, ylläpito- ja henkilökunnan palkkauskustannuksista

- lapsilisät ja muut perhetuet eivät ota huomioon tai kata isojen lisähankintojen vaikutusta - esim. lapsilisät on tarkoitettu kattamaan vain osa lapsista aiheutuvista kulutusmenoista ja asumistuki on suunnattu pääosin vuokra-asuntoihin, joita ei riitä kaikille.